

ЗНАЧЕННЯ ТИПОЛОГІЇ РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА ДЛЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Гринько С. Д.,

доктор юридичних наук, доцент, старший науковий співробітник
відділу міжнародного приватного права та порівняльного правознавства
НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

У статті дається характеристика типології рецепції римського права та розкривається її значення для правових систем європейських країн. Вказується, що фундаментом рецепції римського права було візантійське право.

Ключові слова: рецепція римського права, типологія, візантійське право, західноєвропейський тип, візантійський тип, східноєвропейський тип.

Національні правові системи ґрунтуються на подібних загальних принципах, правовій культурі, правовій доктрині, правових традиціях, санкціонованих і несанкціонованих звичаях та ін. Саме ці правові категорії становлять, насамперед, підґрунтя будь-якої правової системи і сім'ї. Саме вони створюють фундамент і наповнюють собою кожну національну правову систему і правову сім'ю [4, с. 157–171]. Такий міцний фундамент національним правовим системам надало римське приватне право завдяки рецепції.

Процес рецепції римського приватного права відбувався, насамперед, у країнах Західної і Східної Європи. При цьому ідеї римських юристів впливали на розвиток структури і змісту національного права, а також на всю історію його розвитку. Спільне у розвитку національних правових систем, що формувалися під впливом римського приватного права, а також зв'язки між ними можна виявити завдяки типології рецепції римського приватного права.

Значення римського приватного права для національних правових систем та його рецепції було і є предметом дослідження багатьох науковців як XIX ст. і радянських часів (П. Виноградова, С. Муромцева, П. Соколовського, В. Бека та ін.), так і сучасних учених (Є. Харитонов, З. Мельник, В. Гутевої, В. Гончаренко, Р. Достдар, П. Федосєєва, Д. Прутяна, Г. Пучкової та ін.). Першим дослідником, який виділив типи рецепції римського права (західноєвропейський і візантійський), був Є. О. Харитонов. Разом із тим, у період інтеграційних процесів України, що відбуваються під впливом як західної, так і східної приватноправової ідеології, потребує нового перегляду значення типології рецепції римського права, зокрема значення візантійського типу рецепції. Зазначене й зумовлює актуальність обраної теми.

Термін «типологія» походить від грецького *typos* – відбиток, зразок і *logos* – вчення. У словнику іншомовних слів типологію визначають як науковий метод, підставою якого є поділ систем об'єктів і їх групування за допомогою узагальненої моделі, чи тип [6, с. 608]. Вона застосовується для порівняльного вивчення істотних ознак, функцій, відносин, рівнів організації об'єктів; основними логічними формами в типології є типова класифікація, систематика, таксономія [6, с. 608]. Тобто, типологія є теорією про типи тих чи інших об'єктів.

Тип – це зразок, що виражає спільні, характерні риси певної групи предметів, явищ; форма, вид, модель, якій відповідає певний клас об'єктів [6, с. 698; 7, с. 574; 11, с. 595]. Таку категорію широко застосовують у різних наукових сферах, виділяючи соціологічні типи, типи психіки, мови, культури, даних (програмування), права, держав та ін. Зокрема типологію держав розкривають як поділ усіх держав, що існували в минулому й існують нині, на групи, класи – типи [5, с. 51]. На думку О. Ф. Скакун, поділ держав на типи покликаний мати на меті з'ясувати, чиї інтереси виражали й обслуговували держави, об'єднані в цей тип [5, с. 51].

Крім історії держави і права, у правознавстві типологію необхідно пов'язувати із *рецепцією римського приватного права*. Процес рецепції римського права відбувається у конкретному суспільстві, у конкретний час і в конкретних історичних, географічних, зовнішніх умовах. Категорія «тип рецепції римського права» походить від них і охоплює найбільш загальні ознаки виникнення та розвитку як держави, так і права. Тому, як зазначали М. С. Кельман і О. Г. Мурашин, «питання про типи є питанням про методологічно правомірне осмислення явищ, незмінно плінних і мінливих, як сталих, так і тривалих» [9, с. 66]. Такі методологічні засади у своїй усталеній теоретичній єдності (ідеальні типи права) беруться за основу при формуванні національних правових систем.

Типологія рецепції римського права дозволить встановити: 1) основні засади римського приватного права та його положення, взяті за основу при формуванні національних правових систем; 2) зв'язки національних правових систем із римським приватним правом; 3) зв'язки між національними правовими системами; 4) тенденції змін основних засад та положень римського приватного права протягом усієї історії права окремих держав; 5) основні етапи рецепції римського приватного права, з урахуванням зміни підстав типології.

Типологія тісно пов'язана з класифікацією, що спричинило появу в науковій літературі добровільної і недобровільної моделі рецепції, які виділив російський історик права С. В. Ткаченко, взявши за основу спосіб її виникнення [20, с. 82]. Зазначені науковцем «моделі» або «типи» рецепції насправді підміняють собою її «види». Поділ рецепції на добровільну і недобровільну дозволяє встановити лише простий зв'язок між спільним і відмінним (за єдиним критерієм поділу), якщо типологія, навпаки, становить складний зв'язок –

виявлення всього спільного у розвитку національних правових систем і зв'язків між ними. Тому поділ рецепції за способом виникнення на добровільну і недобровільну є її видами.

Досліджуючи проблеми римського приватного права, Є. О. Харитонов визначив типи його рецепції: західноєвропейський і візантійський типи, що мали і мають місце у рамках єдиної історії Європи [22, с. 41]. Основним критерієм поділу рецепції римського права ним обрано шлях, звідки було перейнято дух, головні засади та основні положення римського права тією чи іншою цивілізацією: із Західної Європи чи з Візантії (географічний критерій).

Для західноєвропейського типу характерним, на думку науковця, є тривалий термін перебігу, ґрунтовні теоретичні розвідки, наявність філософського підґрунтя, заангажованість потребами широких верств суспільства, доведення рецепції до логічного завершення тощо [23, с. 22]. Для візантійського типу рецепції характерний коротший проміжок часу, протягом якого вона відбувається; проведення систематизаційних робіт на матеріалах римських першоджерел, але разом з тим без відповідного теоретичного забезпечення; обмеженість філософського підґрунтя християнським вченням у його православній інтерпретації; проведення систематизаційних, дослідницьких та ін. робіт за «ініціативою зверху»; обмеженість рецепції у просторі тощо [23, с. 23].

Погоджуючись із визначеними Є. О. Харитоновим характерними ознаками рецепції римського права в Західній Європі та Візантії, вважаємо, що вказані типи рецепції не повною мірою відображають динаміку впливу римського права на національні правові системи європейських країн із зазначених нижче міркувань.

Фундаментом рецепції римського права як у Західній, так і Східній Європі було візантійське право, джерелом формування якого стала систематизація Юстиніана. Такої позиції дотримується Є. О. Харитонов, який попри виділення окремо візантійського типу рецепції надає «проторецепції» візантійського типу значення фундаменту для подальших рецепцій як на Заході, так і на Сході [22, с. 42]. З цього приводу Є. Аннерс писав, що як західноєвропейська, так і східноєвропейська системи культур, якщо розглядати їх із перспективно-історичної точки зору, побудовані на фундаменті єдиної культурної моделі та відображають усі характерні особливості цієї моделі, тобто обидві ці системи виникли на базі еллінської культури [1, с. 139]. Головна відмінність у культурно-ідеологічному аспекті полягала, за твердженням науковця, у тому, що на Заході джерелом подальшого розвитку цивілізації був Рим, у той час як на Сході – Константинополь. Грецька інтелектуальна база стала тим відбитком, у який злились іудейська релігія, грецька філософія і римська державно-правова система [1, с. 139].

Правова система Західної і Східної Європи тією чи іншою мірою пронизана римсько-візантійським правом. Процес рецепції римського права в Західній Європі відбувався через візантійське право як шляхом запозичення його ідей і засад у кодифікаціях, так і наданням візантійським джерелам юридичної сили [25]. У Східній Європі рецепція римського права також здійснювалася через візантійське право як шляхом прямого запозичення його основних положень [16, с. 26–55], так і через кодифікаційні пам'ятки права Західної Європи. Наприклад, основним джерелом пізнання римського приватного права були Інституції Гая, Дигести Юстиніана та Кодекс Юстиніана, які увійшли до результатів кодифікаційної праці, створеної за наказом візантійського імператора Юстиніана. Ідеї римських юристів були відображені в структурі й змісті візантійських правових пам'яток, таких як: Еклога, Приватна Поширена Еклога, Епанагога, Василики та ін.

Еклога стала першим офіційним зводом законів, написаних грецькою, мовою, що була доступна для населення Візантії того часу. Однак основну увагу законодавець зосередив на тих правилах поведінки, які потребували, на його думку, виправлення. Тому більшість проблемних питань серед юристів і суддів в Еклезі залишилися досі не вирішеними. Як стверджує дослідник візантійського права Е. Є. Ліпшиц, у цій сфері в силі залишалося законодавство Юстиніана [13, с. 3].

Досліджуючи вплив римського права на створення Приватної Поширеної Еклоги, Е. Є. Ліпшиц прийшов до таких висновків: по-перше, в VIII–IX ст. законодавство Юстиніана залишалося чинним, з нього творці Приватної Поширеної Еклоги черпали свої доповнення і норми, якими інколи замінювали норми Еклоги; по-друге, запозичення здійснювалося із Зводу Юстиніана як безпосередньо, так і (частіше) через грецькі парафрази і епітоми професорів права до Зводу Юстиніана; по-третє, зростання товарно-грошових відносин у IX ст. змусило авторів Приватної Поширеної Еклоги (як і пізніше імператора Льва VI) встановити позику під відсотки, наслідуючи в цьому законодавство Юстиніана, а не Еклогу; по-четверте, вплив законодавства Юстиніана констатується також у розділах про шлюб і шлюбно-майнові відносини, про дарування, мирові угоди, іпотеку та ін.; по-п'яте, запозичення правил із Юстиніанівського законодавства до Приватної Поширеної Еклоги і Прохірону здійснювалося як із тих самих статей Зводу, так і з інших [13, с. 41–42].

Наступним джерелом візантійського права був Прохірон (872 р.), який становив перероблений зміст Інституцій, Дигест, Кодексу і Новел Юстиніана. Наприклад, у Прохіроні в сімнадцяти титулах (не говорячи про окремі статті) відтворено норми з Інституцій, Дигест, Кодексу і Новел (титули 3, 8, 10, 12, 17, 19, 20, 23, 24, 26, 29, 31, 32, 35, 36, 37, 38). При цьому такі норми відсутні в Еклезі [13, с. 54]. При цьому все застаріле пропустили, а додали дещо нове і, зокрема, зробили роз'яснення спеціальної латинської термінології шляхом перекладу спеціальних термінів грецькою мовою. У слов'янських країнах цей законодавчий збірник був добре відомий як Закон Градський, який увійшов до складу Кормчої книги [13, с. 46].

Для очищення законів від змін, внесених розробниками Еклоги, було створено Епанагогу законів, тобто переробку повторень законів. За структурою Епанагога була частковим повторенням Дигест Юстиніана [13, с. 62].

Останнім офіційним законодавчим зводом Візантійської імперії були Василики, які було створено як енциклопедію права, де усі розділи законодавства Юстиніана об'єднано і поділено за хронологічним принципом: спочатку ексцерити з Дигест, потім – Кодексу, і наприкінці – з Новел. Василики розроблялися для заміни Зводу Юстиніана новим, переглянутим, більш зручно систематизованим і більш доступним людям у зв'язку з простою викладення і наближеністю мови до розмовних форм цього більш пізнього періоду. Однак за своїм змістом зібрання законів Візантійської імперії ґрунтувалося на законодавстві Юстиніана з деякими доповненнями і незначними змінами [13, с. 68].

Таким чином, правові системи європейських країн прийняли римське право не в чистому вигляді, а лише його візантійське опрацювання.

Становлення і розвиток правової системи України, як і всіх слов'янських держав, також пов'язано із рецепцією римського приватного права. Географічне розташування України та тривала відсутність територіальної єдності зумовили вплив римського права як зі Сходу (основною якої було візантійсько-римське і візантійсько-канонічне право), так із Заходу (виходила з візантійсько-римського, римсько-канонічного (церковного) права). Цей вплив мав не разовий характер, а становив багатоетапне явище.

Одними з перших джерел права на території Русі стали договори з Візантією, так зване *jus gentium* Східної Римської імперії (907, 911, 944 і 977 рр.). Ці договори є важливими пам'ятками руської мови X ст., з яких, на думку Р. Л. Хачатурова, слід починати історію руського писаного права. У русько-візантійських договорах відображені норми грецького і візантійського права [26, с. 118; 18, с. 225; 19, с. 236–239]. Його позицію підтримав І. Д. Беляєв, який відзначав, що завдяки візантійському впливу до договору (945 р.) було внесено римське *quadruple*, за яким відкрита крадіжка каралася вчетверо, тобто поверталася викрадена річ і, крім того, як покарання, потрійна ціна речі [2, с. 78].

Руська Правда, відома в трьох редакціях як Правда Ярослава, Правда Ярославичів, Пространна правда, створювалася під впливом положень як звичаєвого давньоруського права [12], так і візантійсько-римського. Так, у змісті Руської правди намагалися віднайти вирази, характерні давнім польським письменникам (Раковецький), стародавнім німецьким народам (М. Т. Каченовський), положення датських і шведських законів (Шлецер), скандинавських, німецьких, візантійських і частково словенських законів (М. О. Полевой) [8, с. 1–117; 2, с. 1–8].

Вплив візантійського права на зміст Руської Правди визнає і Е. Аннерс, особливо щодо норм, які регулювали правила із завдання шкоди та відповідальності, відомої у римському праві як ноксальної. Як приклад, він наводить норму про те, що раб, який завдав збитки вільній людині, підлягав покаранню власником або видачі тому, кому він завдав збитки [1, с. 253]. Визнаючи Руську Правду продуктом давньоруської правотворчості, С. О. Харитонов також убачає певний вплив римського приватного права у його візантійській інтерпретації, рецепіюючи звідти окремі засади та рішення [24, с. 217]. Проведений Ю. А. Задорожним порівняльний аналіз статей Руської Правди та римського права надав йому об'єктивні підстави для встановлення схожості низки юридичних норм, що не виключає можливості їх запозичення руським правом [3, с. 49–53].

Руські князівства розробляли власні письмові джерела права, для яких, як правило, запозичували глави чи окремі правила із джерел Візантійської імперії: Зводу Юстиніана, Еклоги, Приватної Поширеної Еклоги, Епанагоги, Базилика та ін. Крім того, з прийняттям слов'янськими народами християнства у формі східного православ'я деякі частини візантійського законодавства були перекладені, як і Еклога, слов'янською мовою та увійшли до складу законодавства зводів цих держав [13, с. 4; 14, с. 181–192; 15, с. 40–44; 21].

Візантійські священики привезли до Русі збірники візантійського канонічного права, норми якого протягом декількох століть впливали на руську правову систему. Внаслідок такої рецепції з'явилася візантійсько-русська редакція церковного законодавства XI ст. *Кормча книга*, відома як *Номоканон*.

Візантійсько-римське право вплинуло також на розвиток руського права в XIV–XVII ст. Так, до Судебника царя Івана III 1497 р. додавалися статті візантійського права під назвою Стародавні закони із книг Юстиніана [8, с. 107–108].

Соборне уложення царя Олексія Михайловича 1649 р. [10, с. 311–406] стало результатом не лише творчої обробки попередніх актів світського законодавства, а й також змісту кормчих книг, що містили норми Юстиніанівського законодавства. Не заперечували факту впливу візантійського канонічного і світського права самі розробники Соборного уложення. У передмові та деяких статтях (проставляючи відмітки зірочкою) вони називали серед використаних джерел правила св. Апостола і св. Отця, Градські закони Грецьких царів щодо державних і земських справ [8, с. 108]. Дослідник історії кормчих книг М. В. Калачов, зробивши порівняльний аналіз змісту Соборного уложення і Кормчої книги, визначив конкретні статті у Номоканоні, що відповідають змісту статей в Уложенні [8, с. 108–113], що дозволило йому дійти до остаточного висновку про наявність рецепції юстиніанівського законодавства до Уложення через візантійсько-русське канонічне і світське право – кормчі книги.

Запозичення візантійсько-римського права на Русі відбувалося не лише безпосередньо, а й через сусідні слов'янські держави (Болгарію, Моравію, Польщу, Угорщину, Чехію), де також відбувалася рецепція. Як відзначав А. М. Щапов, міцний зв'язок Русі з балканськими народами виявився у взаємному обміні

культурними цінностями – в поширенні та застосуванні на Русі збірників права, перекладених на Балканах (і в збереженні їх у Росії до ХХ ст. як джерел для історії культури Південно-Західної Європи), у використанні давньоруських перекладів на Афоні в створенні Сербської кормчої книги [27, с. 11]. Цьому сприяло вигідне географічне розташування Русі на великих торговельних шляхах, що з'єднували Схід із Заходом. У ті часи доби культура, мова і право були дуже близькі між собою. Таким близьким відносинам і взаєминам сприяла й церква. Зокрема про вплив візантійського римського права на формування старочеського права свідчить те, що для здійснення кодифікації законів чеські королі запрошували з Італії визначних юристів, професорів римського і канонічного права [28, с. 34–36]. Крім того в Київській Русі, як уже зазначалося, погано знали грецьку мову, тому візантійські джерела права сприймали через Болгарію.

Таким чином, правова система українських земель сприйняла римське право не в чистому вигляді, а його візантійське опрацювання. Візантійське право поступалося римському праву з формально-юридичної точки зору: його поняття, термінологія були порівняно неоднозначні, розпливчаті [17, с. 47–48]. Хоча вся рецепція середньовіччя ґрунтувалася саме на візантійському законодавстві імператора Юстиніана.

Таким чином, не заперечуючи рецепцію римського права у Візантії та значення візантійсько-римського права для формування національних правових систем Європи, вважаємо за доцільне виділити поряд із *західноєвропейським типом рецепції римського права* також *східноєвропейський тип*, що дозволить краще зрозуміти динаміку римського права як із Західної Європи на Схід, так із Східної на Захід. При цьому *фундаментом цього процесу було візантійське право*. *Східноєвропейський тип* рецепції римського права характеризує таке: найбільш тривалий термін перебігу; римське право сприймалося через римсько-канонічне (церковне) опрацювання; рецепіювалися ідеї римських юристів, проте не засвоювалася його теоретична частина та складні юридичні конструкції; рецепція римського права здійснювалася як через візантійське право, так і через кодифікаційні пам'ятки права Західної Європи; рецепція римського права не набула такого масштабу, як у Західній Європі та не призвела до забуття національних традицій, оскільки у країнах східноєвропейського типу рецепції великого значення надавалося звичаєвому праву.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс; [пер. со швед. Валинского Р. Л., Волкова А. М., Исаева М. А., Шенявской Т. Л.] . – М. : Наука : Ин-т Европы, 1996. – 395 с.
2. Беляев И. Д. История русского законодательства / И. Д. Беляев. – С.-Петербург, 1999. – 640 с.
3. Задорожний Ю. А. «Руська правда» і римське право: порівняльний аспект / Ю. А. Задорожний // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 1 (87). – 173 с.
4. Саидов А. Х. Сравнительное правоведение (основные правовые системы современности): учебник / А. Х. Саидов / под ред. В.А. Туманова. – М.: Юрист, 2000. – 448 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / О. Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2004. – 656 с.
6. Современный словарь иностранных слов / Изд-во «Рус. язык». – Ок. 20 тыс. слов. – М.: Рус. яз., 1993. – 740 с.
7. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
8. Калачов Н. Предварительные юридические сведения для полного объяснения Русской Правды / Н. Калачов. – С.-Петербург : Типография А. Е. Ландау, 1880. – 264 с.
9. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К.: Кондор, 2006. – 475 с.
10. Кодифікація цивільного законодавства на українських землях: у 2 т. / уклад. Ю. В. Білоусов, І. Р. Калаур, С. Д. Гринько та ін. / за ред. Р. О. Стефанчука та М. О. Стефанчука. – К. : Правова єдність, 2009. – Т. 1. – 1168 с.
11. Кондаков Н. И. Логический словарь / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1971. – 656 с.
12. Кушинська Л. А. Еволюція звичаєвого права східних слов'ян VI–XI ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / Л. А. Кушинська. – Київ, 2001. – 16 с.
13. Липшиц Е. Э. Законодательство и юриспруденция в Византии в IX–XI вв. Историко-юридические этюды / Е. Э. Липшиц / под ред. В. И. Рутенбурга. – Л. : «Наука», 1981. – 246 с.
14. Максимович К. А. Право и церковь / К. А. Максимович // Православная энциклопедия. – Т. VIII. Вероучение. – Владимир-Волынская епархия. – М., 2004. – С. 181–192.
15. Максимович К. А. Греко-римское право в Древней Руси / К. А. Максимович // История российско-греческих отношений и перспективы их развития в XXI веке: посвящается 180-летию установления дипломатических отношений между Россией и Грецией. Материалы конференции. – Афины; Москва : РФК – Имидж Лаб., 2008. – С. 40–44.
16. Ниль Попов О значении германского и византийского влияния на русскую историческую жизнь в первые два века ея развития / Ниль Попов // Московскія университетскія известія. – 1871. – № 1 (в Ун-ой типографіи). – С. 26–55.
17. Развитие русского права в XV – в первой половине XVII в. – М. : Наука, 1986. – 287 с.
18. Толочко П. Київська Русь / Толочко П. – К.: Абрис, 1996. – 352 с.
19. Толочко П. П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории / П. П. Толочко. – К.: Наукова думка, 1987. – 246 с.

20. *Ткаченко С. В.* Рецепція римського права: вопросы теории и истории : дисс. ... кандидата юрид. наук: 12.00.01 / Ткаченко Сергей Витальевич. – М., 2006. – 187 с.
21. *Федоренко Т. М.* Вплив християнства на формування правової системи Київської Русі з кінця X по 40-ві роки XIII століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Т. М. Федоренко. – Київ, 2001. – 16 с.
22. *Харитонов Є. О.* Рецепція римського приватного права: теоретичні та історико-правові аспекти / Є. О. Харитонов. – Одеса: Балтська районна друкарня, 1997. – 287 с.
23. *Харитонов Є. О.* Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень; філософія права» / Є. О. Харитонов. – Одеса, 1997. – 50 с.
24. *Харитонов Є. О.* Історія приватного права Європи: Східна традиція / Є. О. Харитонов. – Одеса : Юридична література, 2000. – С. 217.
25. *Харитонova Т. Є.* Систематизація права у Візантійській імперії у першій половині VI ст. н. е. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Т. Є. Харитонova. – Одеса, 2003. – 16 с.
26. *Хачатуров Р. Л.* Становление права (на материале Киевской Руси) / Р. Л. Хачатуров. – Тбилиси: Изд-во Тбилисского университета, 1988. – 260 с.
27. *Щапов Я. Н.* Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI–XIII вв. / Я. Н. Щапов. – М.: Изд-во «Наука», 1978. – 290 с.
28. *Яковлів А.* Впливи старочеського права на право українське литовської доби XV–XVI в. / А. Яковлів. – Прага : Державна друкарня в Празі, 1929. – 81 с.

This paper describes the typology of the reception of Roman law and reveals its importance to the legal systems of European countries. It is claimed that the foundation of the process of reception of Roman law was Byzantine law.

В статтє дається характеристика типології рецєпції римського права и раскрывается ее значение для правовых систем европейских стран. Отмечается, что фундаментом рецєпції римського права было византийское право.

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА: ДЖЕРЕЛА ЗАПОЗИЧЕННЯ

Довгерт А. С.,

професор, доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри міжнародного приватного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, головний науковий співробітник НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

З позиції одного з авторів проекту Закону України про МПрП в запропонованій статті розглядається рецєпція українським законодавством окремих принципів і норм міжнародних документів, зокрема Римської конвенції про право, що застосовується до договірних зобов'язань 1980 р. Такі принципи і норми часто сприймаються державами як певні міжнародні стандарти колізійного права.

Ключові слова: міжнародне приватне право (МПрП), колізійне право, Закон України про МПрП, рецєпція міжнародного приватного права.

У даній статті українське законодавство з МПрП обмежено лише внутрішнім колізійним правом [1].

Колізійне право різних територій, а згодом держав ще з середньовіччя характеризувалося певною схожістю, спричиненою широко визнаною у той час теорією статутів з її основними трьома правилами: *statuta personalia, statuta realia, statuta mixta*. Відносна одноманітність колізійного права все ж не призвела до втілення у життя популярної в XIX ст. ідеї *Паскуале Манчині (1817—1889)* про світовий кодекс МПрП [2]. Навіть сьогодні значну роль у вирішенні колізій законів ще відіграють національні відгалуження МПрП. Не є виключенням в цьому плані й Україна, яка на початку XXI ст. спромоглася кодифікувати внутрішнє колізійне право в Законі України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. (далі – Закон або Закон про МПрП) [3, 4].

Стрімкий розвиток у другій половині XX та на початку XXI ст. внутрішнього колізійного законодавства (в тому числі у формі кодифікацій) багатьох країн, на перший погляд, віддаляє людство від всеохоплюючої